

Ο φόβος του βιασμού στις νεαρές Ελληνίδες

Μ. Φακίνος¹, Β. Σοφτά-Nall¹ και Α. Μπάρδος²

¹. *University of La Verne, Athens, Greece*

². *University of Northern Colorado, Greeley, U.S.A.*

Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να διερευνηθεί, αφ' ενός το μέγεθος και η έκταση του φόβου του βιασμού και, αφ' ετέρου, να εξετασθούν τα προστατευτικά μέτρα στα οποία οδηγούνται οι γυναίκες. Για το σκοπό αυτό διενεργήθηκε μια προκαταρκτική έρευνα με στόχο τη διαμόρφωση ερωτηματολογίου για το φόβο του βιασμού, που χρησιμοποιήθηκε στην κυρίως έρευνα. Το ερωτηματολόγιο περιείχε ένα κατάλογο εγκλημάτων που επέτρεπε τη σύγκριση του φόβου του βιασμού με το φόβο για άλλα εγκλήματα, π.χ. δολοφονία, απειλή με μαχαίρι, κ.λ.π. Το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε 388 φοιτητές και φοιτήτριες των Πανεπιστημίων Πάτρας και Ιωαννίνων. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκάλυψαν ότι: Πρώτον, όσον αφορά το μέγεθος, ο μεγαλύτερος φόβος για τις γυναίκες είναι ο φόβος του βιασμού. Δεύτερον, όσον αφορά τη διάδοση, ο βιασμός είναι το έγκλημα που φοβούνται οι περισσότερες γυναίκες. Τρίτον, όσον αφορά τα προστατευτικά μέτρα, οι γυναίκες, σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά από τους άντρες, λαμβάνουν αποφευκτικά μέτρα, δηλαδή αποφεύγουν να κυκλοφορούν αργά τη νύχτα, να κυκλοφορούν μόνες, να κυκλοφορούν σε ορισμένες περιοχές και τέλος, να ανοίγουν την πόρτα τους σε αγνώστους. Τα αποτελέσματα συζητούνται με βάση τις επιπτώσεις που έχει ο φόβος του εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, στη ζωή των νεαρών Ελληνίδων.

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο του βιασμού, και έχουν εστιάσει την προσοχή τους στο γεγονός καθαυτό του βιασμού, ενώ έχουν ασχοληθεί λιγότερο με μια συγκεκριμένη πτυχή του όλου θέματος, που είναι ο φόβος που βιώνουν οι γυναίκες από το ενδεχόμενο να βιασθούν (Riger and Gordon, 1981 και Warr, 1985).

Η φεμινιστική προσέγγιση του βιασμού, η οποία κατά τη γνώμη μας αποτελεί και τη μόνη ολοκληρωμένη άποψη για το θέμα, εμφανίζει το ενδεχόμενο του

βιασμού με δύο διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση αναφέρεται στο φόβο του βιασμού ως καθημερινής πραγματικότητας στη ζωή όλων των γυναικών. Η δεύτερη διάσταση αφορά στις αρνητικές επιπτώσεις που έχει αυτός ο φόβος.

Οι Medea και Thomsom (1974), καθώς και ο Russel (1975) έχουν υποστηρίξει ότι ο βιασμός επηρεάζει όλες τις γυναίκες, ασχέτως του αν υπήρξαν θύματα βιασμού. Ακόμη, η Griffin (1971) σημειώνει ότι «... ο βιασμός και ο φόβος του βιασμού βρίσκεται καθημερινά στη συνείδηση κάθε γυναίκας». (σελ. 27). Τέλος, η Brownmil-

Ier (1975) τονίζει ότι ο βιασμός είναι ένα μέσο κοινωνικού ελέγχου που κρατάει όλες τις γυναίκες σ' ένα καθεστώς καθημερινού φόβου. Οι παραπάνω θέσεις προφανώς συνοψίζουν εύγλωττα την εμπειρία πολλών, ίσως, γυναικών. Όμως, όπως σωστά παρατηρεί ο Warr (1985), οι θέσεις αυτές, δεν μπορούν να θεωρηθούν απόλυτα τεκμηριωμένες επιστημονικά. Κι' αυτό γιατί φαίνεται να θεωρούν δεδομένη την παγκοσμιότητα του φόβου, να υποθέτουν ότι οι γυναίκες κάθε ηλικίας βιώνουν το φόβο και, τέλος, ότι ο φόβος αποτελεί σταθερό και όχι μεταβλητό παράγοντα.

Η διερεύνηση της σχετικής ερευνητικής βιβλιογραφίας αποκαλύπτει μια σειρά ευρημάτων σύμφωνα με τα οποία οι γυναίκες γενικά φοβούνται οποιοδήποτε έγκλημα (συμπεριλαμβανομένου και του βιασμού) περισσότερο από τους άνδρες. (Erskine, 1974, Baumer, 1978, Riger, Gordon and Le Bailly, 1978, Riger and Gordon, 1981 και Warr, 1984). Πιο συγκεκριμένα, για το φόβο του βιασμού έχει βρεθεί ότι είναι συνάρτηση της ηλικίας των γυναικών (Riger and Gordon, 1981 και Warr, 1985) καθώς και της φυλής και της κοινωνικής τους τάξης. (Riger and Gordon, 1981). Παραμένει γεγονός, όμως, όπως συμπεραίνει από τα ευρήματά του ο Warr (1985) ότι, τουλάχιστον όσον αφορά στις μεγαλουπόλεις των Η.Π.Α., «σε μεγάλη πλειοψηφία όλες οι γυναίκες (τα δύο τρίτα κατά τις εκτιμήσεις μας) ...βιώνουν μια περίοδο μόνιμου και έντονου φόβου σεξουαλικής επίθεσης σε κάποια φάση της ζωής τους». (σελ. 248). Ο συγγραφέας συνεχίζει λέγοντας ότι «ο φόβος της σεξουαλικής επίθεσης αποτελεί κεντρικό χαρακτηριστικό της βασικής γυναικείας κοινωνικοποίησης». (σελ. 248).

Αναφορικά με τις αρνητικές επιπτώσεις, που έχει ο φόβος του βιασμού στη ζωή των γυναικών, η φεμινιστική προσέγγιση υποστηρίζει ότι ο φόβος του βιασμού περιορίζει την ελευθερία των γυναικών και δημιουργεί την ανάγκη για

ανδρική προστασία οδηγώντας σε εξάρτηση (Brownmiller, 1975). Ακόμη, όπως υποστηρίζει η Griffin (1971) «ο φόβος του βιασμού εμποδίζει τις γυναίκες να είναι έξω στους δρόμους τη νύχτα. Κρατάει τις γυναίκες στο σπίτι. Κρατάει τις γυναίκες παθητικές και σεμνές από φόβο μήπως θεωρηθούν προκλητικές». (σελ. 21). Οι παραπάνω περιορισμοί, εκτός των άλλων, εμποδίζουν τις γυναίκες να επιτύχουν επαγγελματικά, οικονομικά και πολιτικά, δικαιωμάτων του κύκλου του οποίου ο φόβος του βιασμού είναι αναπόσπαστο μέρος. (Saint Louis Feminist Research Project, 1976).

Τα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις επιπτώσεις του φόβου που προκαλούν τα διάφορα εγκλήματα, δείχνουν ότι ο φόβος συχνά οδηγεί σε προστατευτικά μέτρα, π.χ. να μη βγαίνει κανείς έξω το βράδυ ή να μη συναναστρέφεται αγνώστους, με αποτέλεσμα τη μείωση των κοινωνικών συναναστροφών, την απώλεια εργασιακών ευκαιριών και τη διάσπαση του κοινωνικού και κοινοτικού ιστού. (Conklin, 1975). Συγκεκριμένα ο Erskine (1974) βρήκε ότι 60% των γυναικών, που ρωτήθηκαν σε δημοσκόπηση στις Η.Π.Α., ανέφεραν ότι φοβόντουσαν να κυκλοφορούν μόνες στη γειτονιά τους τη νύχτα. Ακόμη, έχει βρεθεί ότι στις γυναίκες το επίπεδο του φόβου για τα διάφορα εγκλήματα σχετίζεται άμεσα με τη λήψη μέτρων αποφυγής, όπως είναι ο περιορισμός των κινήσεων σε χώρο και χρόνο, και μέτρων χειρισμού του κινδύνου, όπως η χρήση «της γλώσσας του πεζοδρομίου» (Riger and Gordon, 1981 και Riger, Gordon and Le Bailly, 1982). Τέλος ο Warr (1985) βρήκε ότι οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν το φόβο τους για το βιασμό καταλήγουν με στατιστικά σημαντική διαφορά έναντι άλλων μέτρων, στην υιοθέτηση μέτρων που κυρίως περιορίζουν την κοινωνική τους δραστηριότητα, όπως να αποφεύγουν ορισμένες περιοχές της πόλης τους και να αποφεύγουν να βγαίνουν

μόνες. Ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «το κοινωνικό κόστος από το φόβο του βιασμού πέφτει στις γυναίκες». (σελ. 248).

Η παρούσα έρευνα είχε σαν σκοπό να μελετήσει το φόβο του βιασμού και τις επιπτώσεις του. Κατ' αρχάς να εξακριβώσει το μέγεθος και την έκταση ενός τέτοιου φόβου στον Ελληνικό γυναικείο πληθυσμό και κατά δεύτερο λόγο να μελετήσει πού οδηγεί αυτός ο φόβος. Συγκεκριμένα σε τι συμπεριφορές οδηγεί ώστε οι γυναίκες να αντιμετωπίζουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ένα τέτοιο φόβο. Παρ' όλο που υποθέτουμε ότι αυτός ο φόβος υπάρχει μόνο στις γυναίκες, εξετάσαμε και το φόβο των ανδρών για διάφορα εγκλήματα, που ίσως φοβούνται ότι είναι δυνατόν να παραβιάσουν τη σωματική τους ακεραιότητα. Κατ' αυτόν τον τρόπο έγινε σύγκριση με τέτοιο τρόπο ώστε να μελετηθεί αν ο φόβος του βιασμού είναι ένας φόβος που νοιώθουν μόνο οι γυναίκες και με ποιούς τρόπους επηρεάζει τη ζωή τους.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Προκαταρκτική έρευνα

Η προκαταρκτική έρευνα είχε σκοπό τη διαμόρφωση ερωτηματολογίου για το φόβο του βιασμού. Παρ' όλο που ο συγκεκριμένος σκοπός ήταν η μέτρηση του φόβου του βιασμού, έγινε ένας κατάλογος πιθανών εγκλημάτων που να επιτρέπει τη σύγκριση του φόβου του βιασμού με το φόβο για άλλα εγκλήματα. Η σύγκριση αυτή έχει υιοθετηθεί σε προηγούμενη σχετική έρευνα (Warr, 1985) και θεωρήθηκε απαραίτητη για να διαπιστωθεί η ιδιαιτερότητα που μπορεί να έχει ο φόβος του βιασμού σε αντιπαράθεση με το φόβο άλλων εγκλημάτων.

Ο κατάλογος των εγκλημάτων που προκαλούν φόβο, δημιουργήθηκε από

τις απαντήσεις 45 φοιτητών και 61 φοιτητριών των Πανεπιστημίων Ιωαννίνων και Πατρών ηλικίας 18 έως 28 χρόνων. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες απάντησαν στην ανοιχτή ερώτηση «*Τι θα μπορούσε να σας συμβεί που κρίνετε ότι θα παραβίαζε την ατομική σας ακεραιότητα ή την ιδιοκτησία σας;*». Στη συνέχεια, οι απαντήσεις ταξινομήθηκαν σύμφωνα με τη συχνότητα εμφάνισης του κάθε εγκλήματος που αναφέρθηκε: βιασμός, διάρρηξη, δολοφονία, ξυλοδαρμός, απάτη, ατύχημα από αμέλεια άλλων και καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από αμέλεια. Μερικά εγκλήματα που αναφέρθηκαν με πολύ μικρή συχνότητα ή και δεν αποτελούσαν τεκμηριωμένο έγκλημα (π.χ. αποκάλυψη μυστικών) δεν συμπεριλήφθηκαν στον τελικό κατάλογο. Ακόμη, διαχωρίστηκε ο ξυλοδαρμός από γνωστό και άγνωστο άτομο και η διάρρηξη κατοικίας με την παρουσία ή την απουσία των ενοίκων. Τέλος, συμπεριλήφθηκαν και τα δύο εγκλήματα που έχουν προκύψει από προηγούμενη σχετική έρευνα (Warr, 1985) και δεν αναφέρθηκαν από το δείγμα της προκαταρκτικής έρευνας, δηλαδή, αρπαγή αντικειμένου από κάποιον διά της βίας και απειλή από κάποιον με επικίνδυνο αντικείμενο. Στο σύνολό τους, τα 11 παραπάνω εγκλήματα καταχωρήθηκαν με τυχαία σειρά στον κατάλογο εγκλημάτων, όπως αυτός εμφανίζεται στον Πίνακα 1.

Η προκαταρκτική έρευνα ασχολήθηκε ακόμα και με τα μέτρα προστασίας απέναντι στα παραπάνω εγκλήματα. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες απάντησαν στην ανοιχτή ερώτηση. «*Ποια προστατευτικά μέτρα θεωρείτε κατάλληλα, για τα παραπάνω εγκλήματα;*». Οι απαντήσεις εμφανίζονται στον Πίνακα 2 και συμπεριλαμβάνουν μέτρα που έχουν αναφερθεί και σε άλλες έρευνες (Warr, 1985), καθώς και μέτρα που αναφέρθηκαν μόνο από το δείγμα μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Κατάλογος εγκλημάτων

1. Να σας απειλήσουν με μαχαίρι, όπλο ή κάποιο άλλο επικίνδυνο αντικείμενο
2. Να σας αρπάξουν κάτι δια της βίας
3. Να πέσετε θύμα οικονομικής εκμετάλλευσης ή απάτης
4. Να σας δείρει άγνωστο άτομο
5. Να σας δολοφονήσουν
6. Να σας θιάσουν
7. Να σας διαρρήξουν το σπίτι ενώ απουσιάζετε
8. Να σας καταστρέψουν προσωπικά αντικείμενα από αμέλεια
9. Να υποστείτε κάποιο ατύχημα από αμέλεια άλλων
10. Να σας διαρρήξουν το σπίτι ενώ βρίσκεστε σ' αυτό
11. Να σας δείρει κάποιο γνωστό σας άτομο

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Κατάλογος προστατευτικών μέτρων

1. Τοποθέτησα σύστημα συναγερμού
2. Τοποθέτησα κλειδαριά ασφαλείας
3. Τοποθέτησα αλυσίδα ή σύρτη στην είσοδο
4. Τοποθέτησα κάγκελα ή σύρτες στα παράθυρα
5. Αγόρασα όπλο
6. Αποφεύγω να κυκλοφορώ μόνος/η
7. Αποφεύγω να κυκλοφορώ αργά τη νύχτα
8. Αποφεύγω ορισμένες περιοχές
9. Αρνούμαι να ανοίξω την πόρτα μου σε αγνώστους
10. Έμαθα κάποια μέθοδο αυτοάμυνας (καράτε, τζούντο ή άλλο)
11. Κυκλοφορώ με κάποιο αντικείμενο για προστασία
12. Αποφεύγω τις συγκρούσεις με άλλους

Κυρίως Έρευνα

Το ερωτηματολόγιο της κυρίως έρευνας αποτελείτο από:

- 1) τον κατάλογο των εγκλημάτων του Πίνακα 1,
- 2) τον κατάλογο των προστατευτικών μέτρων του Πίνακα 2,
- 3) την ανοιχτή ερώτηση «Υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο έγκλημα που σας φοβίζει περισσότερο από τα άλλα;» και
- 4) ένα δελτίο δημογραφικών στοιχείων.

Ο κατάλογος των εγκλημάτων του Πίνακα 1 παρουσιάστηκε με οδηγίες που ζητούσαν από τους ερευνώμενους να δηλώσουν το μέγεθος του φόβου που τους προξενούσε το κάθε έγκλημα. Μια κλίμακα 11 διαβαθμίσεων, με ακραία σημεία το μηδέν (0) και το δέκα (10) και τις αντίστοιχες επεξηγηματικές φράσεις «καθό-

λου» και «πάρα πολύ» ακολουθούσε το κάθε έγκλημα του καταλόγου. Η αξιοπιστία της κλίμακας υπολογίστηκε με τα δεδομένα της κυρίως έρευνας και προέκυψε δείκτης Gronbach alpha = 0.84, τιμή που θεωρείται ικανοποιητική για την αξιοπιστία της κλίμακας. Στον κατάλογο των προστατευτικών μέτρων του Πίνακα 2, οι ερωτώμενοι σημείωσαν όλα εκείνα τα μέτρα που είχαν ήδη πάρει. Η ανοιχτή ερώτηση για το έγκλημα που φοβίζεται περισσότερο από άλλα είχε στόχο να διασταυρώσει τα ευρήματα από την βασική κλίμακα του ερωτηματολογίου. Τέλος, το δελτίο δημογραφικών στοιχείων ζητούσε πληροφορίες σχετικά με το φύλο, την ηλικία, το εισόδημα κ.ά. των ερευνωμένων.

Δείγμα

Το ερωτηματολόγιο μαζί με το δελτίο δημογραφικών στοιχείων δόθηκε σ' ένα δείγμα φοιτητών και φοιτητριών των Πανεπιστημίων Πάτρας (N=217) και Ιωαννίνων (N=171). Η ηλικία των φοι-

τητών (N=94) κυμάνθηκε από 18 έως 27 ετών με M=19.67 και SD=3.08 χρόνια. Η ηλικία των φοιτητριών (N=294) κυμάνθηκε από 17 έως 29 ετών με M=19.55 και SD=2.11 χρόνια. Λεπτομερής περιγραφή του δείγματος παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Δημογραφική περιγραφή του δείγματος κατά φύλο, οικογενειακή κατάσταση, σχολή, τμήμα σπουδών και περιοχή που έζησαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους.

Μεταβλητή	N	%
Φύλο		
Άνδρες	94	24.6
Γυναίκες	294	75.4
Οικογενειακή κατάσταση		
Ανύπαντρος/η	338	87.1
Παντρεμένος/η	4	1.0
Διαζευγμένος/η	3	0.8
Συζεί	26	6.7
Άλλα	14	3.6
Δεν δήλωσαν	3	0.8
Σχολή		
Θετικών Επιστημών	50	12.9
Παιδαγωγικών	123	31.7
Πολυτεχνική	52	13.4
Φιλοσοφική	161	41.5
Δεν δήλωσαν	2	0.5
Τμήμα		
Μαθηματικό	49	12.6
Νηπιαγωγών	114	29.4
Μηχανικών	53	13.7
Ψυχολογίας, Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών	108	27.8
Ιστορικό	15	3.9
Φιλολογικό	38	9.8
Δεν δήλωσαν	11	2.8
Περιοχή		
Αγροτική	61	15.7
Ημιαστική (2.000 – 9.999 κάτοικοι)	58	14.9
Αστική (10.000 – 79.999 κάτ.)	102	26.4
Αστική (80.000 κάτ. και άνω)	56	14.4
Θεσ/νίκη	27	6.9
Πρωτεύουσα	81	20.9
Δεν δήλωσαν	3	0.8

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Οι βασικοί σκοποί της έρευνας αυτής ήταν να μελετηθούν το μέγεθος και η έκταση του φόβου για το βιασμό καθώς και τα προστατευτικά μέτρα στα οποία οδηγεί. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με αυτόν καθεαυτόν το φόβο του βιασμού διερευνήθηκαν το μέγεθος και η έκτασή του σε γυναίκες και άνδρες, σε σύγκριση με τα ανάλογα στοιχεία για άλλα εγκλήματα. Ακόμη, διερευνήθηκαν τα προστατευτικά μέτρα που παίρνονται από γυναίκες και άνδρες σε σχέση με τα διάφορα εγκλήματα και το φόβο που προξενούν.

Μέγεθος και έκταση του φόβου του βιασμού

Στον Πίνακα 4, όπου εμφανίζονται οι μέσοι όροι φόβου γυναικών και ανδρών για κάθε ένα από τα 11 εγκλήματα, διαφαίνεται ότι στις γυναίκες ο φόβος του βιασμού ($M = 8.5$) έρχεται πρώτος σε μέγεθος μετά το φόβο για οποιοδήποτε άλλο έγκλημα όπως δολοφονία ($M = 7.3$), απειλή με επικίνδυνο αντικείμενο ($M = 7.3$), και διάρρηξη ενώ βρίσκονται σπίτι ($M = 6.2$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Μέσοι όροι και ποσοστά άνω του μέσου σημείου ($\% \gg 5$) γυναικών και ανδρών, στην μεταβλητή του φόβου (Φ) για τα 11 εγκλήματα ($\Phi 1$ - $\Phi 11$).

Μεταβλητή	Γυναίκες		Άνδρες	
	Μέσοι όροι	Ποσοστά άνω του 5 ($\% > 5$)	Μέσοι όροι	Ποσοστά άνω του 5 ($\% > 5$)
$\Phi 1$ Απειλή με μαχαίρι, όπλο ή κάποιο άλλο επικίνδυνο αντικείμενο	7.3	80.6	4.4	54.3
$\Phi 2$ Αρπαγή αντικειμένων δια της βίας	4.5	54.0	2.2	16.1
$\Phi 3$ Θύμα οικονομικής εκμετάλλευσης ή απάτης	4.8	50.2	4.0	45.7
$\Phi 4$ Ξυλοδαρμός από άγνωστο άτομο	5.6	60.5	3.3	33.7
$\Phi 5$ Δολοφονία	7.3	74.0	4.5	44.6
$\Phi 6$ Βιασμός	8.5	88.4	3.8	38.9
$\Phi 7$ Διάρρηξη ενώ απουσιάζει από το σπίτι	4.8	55.5	4.5	51.1
$\Phi 8$ Καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από αμέλεια	4.0	42.3	4.2	43.6
$\Phi 9$ Ατύχημα από αμέλεια άλλων	5.7	64.2	4.5	52.1
$\Phi 10$ Διάρρηξη σπιτιού ενώ βρίσκεται σ' αυτό	6.2	68.5	3.2	37.0
$\Phi 11$ Ξυλοδαρμός από γνωστό άτομο	3.7	42.8	1.7	16.1

Στους άνδρες, ο φόβος του βιασμού ($M = 3.8$) έρχεται έβδομος σε μέγεθος, μετά από το φόβο που προξενούν τα εγκλήματα: δολοφονία ($M = 4.5$), διάρρηξη ενώ απουσιάζει από το σπίτι ($M = 4.5$), ατύχημα από αμέλεια άλλων ($M = 4.5$), απειλή με μαχαίρι, όπλο, ή κάποιο άλλο επικίνδυνο αντικείμενο ($M = 4.4$), καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από αμέλεια ($M = 4.2$), και οικονομική εκμετάλλευση ή απάτη ($M = 4.0$).

Εξετάζοντας, τώρα, την έκταση σε γυναίκες και άνδρες του φόβου που προξενεί το κάθε έγκλημα διαπιστώνουμε σημαντικές διαφοροποιήσεις για τα δύο φύλα. Τα σχετικά ευρήματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 4. Επειδή ο φόβος έχει μετρηθεί ως συνεχής μεταβλητή, ο οποιοσδήποτε δείκτης έκτασης είναι αναπόφευκτα αυθαίρετος. Στην έρευνα αυτή υιοθετήσαμε την πρακτική προηγούμενων ερευνητών (Warr, 1985) και χρησιμοποιήσαμε το μέσο σημείο (5 στην κλίμακα των διαβαθμίσεων) για να διαχωρίσουμε μεταξύ «αυτών που φοβούνται» (>5) και «αυτών που δεν φοβούνται» (<5). Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο βιασμός είναι το έγκλημα που φοβούνται οι περισσότερες γυναίκες (88.4% >5) με συνακόλουθα την απειλή με επικίνδυνο αντικείμενο (80,6% >5) και τη δολοφονία (74,0% >5), ενώ στους άνδρες η απειλή με επικίνδυνο αντικείμενο είναι το έγκλημα που φοβούνται οι περισσότεροι (54.1% >5) με συνακόλουθα το ατύχημα από αμέλεια άλλων (52.1% >5), και τη διάρρηξη ενώ απουσιάζουν από το σπίτι (51.1% >5). Η έκταση του φόβου του βιασμού στους άνδρες (38.9% >5) εμφανίζεται αρκετά χαμηλή σε σχέση με την έκταση του φόβου άλλων εγκλημάτων και αρκετά υψηλή για το συγκεκριμένο έγκλημα¹. Συνολικά τα παραπάνω οδη-

γούν στο συμπέρασμα ότι ο βιασμός είναι το έγκλημα εκείνο που φοβούνται οι περισσότερες γυναίκες περισσότερο από όλα τα άλλα. Επί πλέον, οι γυναίκες διαφέρουν συστηματικά σε σύγκριση με τους άνδρες στους μέσους όρους δηλωμένου φόβου για όλα τα εγκλήματα, με εξαίρεση την καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από αμέλεια. Από την πολυπαραγοντική ανάλυση των διαφοροποιήσεων (MANOVA), που έγινε, χρησιμοποιώντας τα 11 εγκλήματα ως εξαρτημένες μεταβλητές, βρέθηκε ότι οι γυναίκες, γενικά, φοβούνται περισσότερο από τους άνδρες σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (Hotelling's $F=1.227$, $p.>000$). Τα αποτελέσματα της μονοπαραγοντικής ανάλυσης (Univariate F-tests) του Πίνακα 5, συγκεκριμενοποιούν ότι ο φόβος των γυναικών και των ανδρών διαφέρει με στατιστική σημαντικότητα για τα ακόλουθα εγκλήματα: απειλή με επικίνδυνο αντικείμενο ($F=64.47$, $p.<001$), αρπαγή αντικειμένων δια της βίας ($F=50.65$, $p.<001$), ξυλοδαρμός από άγνωστο ($F=21.27$, $p.<001$), δολοφονία ($F=34.58$, $p.<001$), βιασμός ($F=141.72$, $p.<001$), ατύχημα από αμέλεια άλλων ($F=4.39$, $p.<05$), διάρρηξη ενώ βρίσκονται στο σπίτι ($F=28.67$, $p.<.001$) και ξυλοδαρμός από γνωστό άτομο ($F=27.03$, $p.<001$).

Ο φόβος του βιασμού μετρήθηκε και με την ανεξάρτητη ανοικτή ερώτηση για το έγκλημα που φοβίζει τους ερευνόμενους περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο. Η ερώτηση αυτή χρησιμοποιήθηκε για να διασταυρωθούν οι απαντήσεις των κλειστών ερωτήσεων του ερωτηματολογίου που παρουσιάστηκαν στον Πίνακα 1.

Από τις γυναίκες που απάντησαν ($N = 161$), ο βιασμός βρέθηκε πρώτος σε συ-

¹ Δεδομένου ότι καμιά έρευνα μέχρι τώρα δεν είχε απευθύνει αυτό το ερώτημα σε άνδρες (όλες οι σχετικές έρευνες έχουν χρησιμοποιήσει μόνον γυναίκες στο δείγμα τους), είναι δύσκολο να αποφανθούμε αν οι άνδρες αυτοί απαντούν έτσι επειδή φοβούνται μήπως βιασθεί κάποια γνωστή τους γυναίκα ή επειδή φοβούνται μήπως οι ίδιοι πέσουν θύματα βιασμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Μονοπαραγοντική ανάλυση φόβου (Φ) γυναικών και ανδρών για καθένα από τα 11 εγκλήματα (Φ1-Φ11)

Μεταβλητή	F
Φ1 Απειλή με μαχαίρι, όπλο ή κάποιο άλλο επικίνδυνο αντικείμενο	64.47***
Φ2 Αρπαγή αντικειμένων δια της βίας	50.65***
Φ3 Θύμα οικονομικής εκμετάλλευσης ή απάτης	1.19
Φ4 Ξυλοδαρμός από άγνωστο άτομο	21.27***
Φ5 Δολοφονία	34.58***
Φ6 Βιασμός	141.72***
Φ7 Διάρρηξη ενώ απουσιάζει από το σπίτι	0.24
Φ8 Καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από αμέλεια	0.15
Φ9 Ατύχημα από αμέλεια άλλων	4.39*
Φ10 Διάρρηξη σπιτιού ενώ βρίσκονται σ' αυτό	28.67***
Φ11 Ξυλοδαρμός από γνωστό άτομο	27.03***

df = 1.376

* p < .05

*** p < .001

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Ποσοστά γυναικών και ανδρών για τα προστατευτικά μέτρα που πήρανε.

	Ποσοστά (%)		
	Γυναίκες	Άνδρες	Χ ²
1. Τοποθέτησα σύστημα συναγερμού	3.1	3.2	0.0
2. Τοποθέτησα κλειδαριά ασφαλείας	14.3	13.8	0.0
3. Τοποθέτησα αλυσίδα ή σύρτη στην είσοδο	18.0	10.6	2.34
4. Τοποθέτησα κάγκελα ή σύρτες στα παράθυρα	3.1	5.3	0.5
5. Αγόρασα όπλο	0.3	4.3	5.8*
6. Αποφεύγω να κυκλοφορώ μόνος/η	54.4	2.1	77.9***
7. Αποφεύγω να κυκλοφορώ αργά τη νύχτα	71.4	2.1	135.3***
8. Αποφεύγω ορισμένες περιοχές	78.2	38.3	50.9***
9. Αρνούμαι να ανοίγω την πόρτα μου σε αγνώστους	72.4	30.9	50.8***
10. Έμαθα κάποια μέθοδο αυτοάμυνας (καράτε, τζούντο, άλλο)	3.4	3.2	0.0
11. Κυκλοφορώ με κάποιο αντικείμενο για προστασία (μαχαίρι, σπραϊύ ή άλλο)	4.1	4.3	0.0
12. Αποφεύγω τις συγκρούσεις με άλλους	52.0	62.8	2.9

* p < .05

*** p < .001

χνότητα αναφοράς (31.6%) ως το έγκλημα που φοβίζει περισσότερο, με δεύτερη τη δολοφονία (16.0%)². Βλέπουμε, δηλαδή, να επιβεβαιώνονται τα ευρήματα του ερωτηματολογίου, που δείχνουν τις περισσότερες γυναίκες να φοβούνται τον βιασμό περισσότερο από οποιαδήποτε άλλο έγκλημα.

Προστατευτικά μέτρα

Σχετικά με τα προστατευτικά μέτρα η έρευνα έδειξε ότι γυναίκες και άνδρες (βλέπε Πίνακα 6) δηλώνουν να παίρνουν κάποια προστατευτικά μέτρα απέναντι στα 11 εγκλήματα.

Μια προσεκτική ματιά αναδεικνύει στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών σε ορισμένες μορφές μέτρων. Έτσι 71.4% των γυναικών, έναντι 2.1% των ανδρών αποφεύγουν να κυκλοφορούν αργά τη νύχτα ($\chi^2 = 135.3$, $p < 001$) και 54.4% των γυναικών, έναντι 2.1% των ανδρών αποφεύγουν να κυκλοφορούν μόνες ($\chi^2 = 77.9$, $p < 001$). Ακόμη, 78.2% των γυναικών, έναντι 38.3% των ανδρών αποφεύγουν ορισμένες περιοχές ($\chi^2 = 50.9$, $p < 001$) και 72.4% των γυναικών, έναντι 30.9% των ανδρών αρνούνται να ανοίγουν την πόρτα τους σε αγνώστους ($\chi^2 = 50.8$, $p < 001$). Τέλος, 4.3% των ανδρών έναντι 0.3% των γυναικών αγόρασαν όπλο ($\chi^2 = 5.8$, $p < 05$). Στα υπόλοιπα προστατευτικά μέτρα οι διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών εμφανίζονται αρκετά μικρές και το ύψος των ποσοστών είναι χαμηλό και για τα δύο φύλλα.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα ευρήματα δείχνουν καθαρά πως ο βιασμός όχι μόνο προκαλεί φόβο στις

νεαρές Ελληνίδες, αλλά δηλώνεται και ως το πλέον φοβογόνο έγκλημα. Το ενδεχόμενο του βιασμού φοβίζει περισσότερο και από το ενδεχόμενο της δολοφονίας, της ληστείας, της απειλής με όπλο ή μαχαίρι, και άλλων πολύ σοβαρών εγκλημάτων. Ακόμη, τα παραπάνω φαίνεται να ισχύουν σχεδόν για όλες τις νεαρές Ελληνίδες, αφού κανένα άλλο έγκλημα δεν φοβίζει τόσες πολλές γυναίκες (88.4% του γυναικείου δείγματος της έρευνας). Βλέπουμε, δηλαδή, ότι ο βιασμός είναι το έγκλημα που φοβούνται οι περισσότερες νεαρές Ελληνίδες³ και το φοβούνται περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο. Τα ευρήματά μας συμφωνούν μ' αυτά του Warr (1955), ο οποίος βρήκε ότι «στις νέες γυναίκες κάτω των 35 ετών ο βιασμός προξενεί περισσότερο φόβο από οποιοδήποτε άλλο έγκλημα» (σελ. 241), και πως τα δυο τρίτα όλων των γυναικών «...βιώνουν μια περίοδο μόνιμου και έντονου φόβου σεξουαλικής επίθεσης». (σελ. 248).

Επι πλέον, τα ευρήματά μας συνηγορούν με τη θέση της φεμινιστικής θεωρησης, σύμφωνα με την οποία ο φόβος του βιασμού βρίσκεται καθημερινά στη συνείδηση των γυναικών. Παρ' ότι δεν διαθέτουμε στοιχεία για την καθημερινή ύπαρξη του φόβου στη ζωή όλων των γυναικών, η έρευνά μας δείχνει ξεκάθαρα πως ο φόβος του βιασμού είναι υπαρκτός, ισχυρός, και παρών στη συνείδηση όλων σχεδόν των νεαρών Ελληνίδων 19 εως 29 ετών. Σ' αυτό το σημείο γίνεται φανερό η ανάγκη μελλοντικής έρευνας, που θα μελετήσει αν πράγματι ο φόβος του βιασμού είναι καθημερινή πραγματικότητα για τις Ελληνίδες όλων των ηλικιών.

Το γεγονός ότι στην έρευνά μας, όπως και σε προηγούμενες (Warr, 1985), οι γυναίκες βρέθηκε να φοβούνται γενικά περισσότερο από τους άνδρες θα μο-

². Το μικρό ποσοστό απαντήσεων από άνδρες (10.6%) δεν επιτρέπει σχολιασμούς των απαντήσεών τους.

³. Υπενθυμίζεται ότι, αν και το υλικό συλλέχθηκε από δύο μόνον σημεία της χώρας (Πάτρα και Ιωάννινα), το δείγμα δήλωσε ότι προέρχεται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (αγροτική, ημιαστική, έως και περιοχή πρωτεύουσας - βλέπε Πίνακα 3).

ρούσε να εκληφθεί ως πιθανή αιτία και για το μεγαλύτερο φόβο τους απέναντι στο βιασμό. Αφού, δηλαδή, οι γυναίκες φαίνεται να φοβούνται γενικά περισσότερο από τους άνδρες, συνακόλουθα φοβούνται και το βιασμό περισσότερο από τους άνδρες. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν υποστηρίζεται από την μονοπαραγοντική ανάλυση της έρευνας, η οποία διευκρίνισε πως οι γυναίκες δεν φοβούνται όλα ανεξαιρέτως τα εγκλήματα. Φοβούνται μόνο εκείνα τα εγκλήματα στα οποία δεν θα είχαν, ίσως, τη σωματική ικανότητα να υπερασπιστούν τον εαυτό τους, π.χ. βιασμό, δολοφονία, ληστεία, ξυλοδαρμό και διάρρηξη, ενώ βρίσκονται στο σπίτι. Αντίθετα, δε φοβούνται περισσότερο από τους άνδρες την διάρρηξη ενώ απουσιάζουν, την οικονομική εκμετάλλευση, ή την καταστροφή προσωπικών τους αντικείμενων. Παρ' ότι είναι φανερή η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης του σημείου αυτού, τα ευρήματα της έρευνας αυτής υποδηλώνουν πως ο γενικά μεγαλύτερος γυναικείος φόβος μάλλον σχετίζεται με τη βία που χαρακτηρίζει όλα τα εγκλήματα που φοβούνται, απέναντι στην οποία, προφανώς, νοιώθουν σωματικά ανίκανες να αντεπεξέλθουν.

Στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε γιατί ο φόβος του βιασμού είναι μεγαλύτερος ακόμη και απ' αυτόν τον φόβο της δολοφονίας, μπορούμε να υποθέσουμε πως, ίσως, οι γυναίκες το θεωρούν πιθανότερο να βιασθούν παρά να δολοφονηθούν. Έτσι είναι κατανοητό ότι έχουν και μεγαλύτερη συνείδηση του φόβου τους για τον βιασμό, με αποτέλεσμα να τον δηλώνουν ως μεγαλύτερο απ' αυτόν της δολοφονίας. Παρόμοια, ο συγκριτικά μεγαλύτερος φόβος του βιασμού, μπορεί να οφείλεται στην μεγαλύτερη σοβαρότητα που, ίσως, αποδίδουν οι γυναίκες στο βιασμό σε σχέση με τη δολοφονία και τα υπόλοιπα εγκλήματα. Τα παραπάνω ερωτήματα σχετικά με την πιθανότητα και σοβαρότητα, που αποδίδουν οι γυναίκες στο κάθε έγκλημα, απο-

τελούν αντικείμενο για μελλοντικές έρευνες.

Ακόμη, είναι δυνατόν ο φόβος του βιασμού να είναι μεγαλύτερος απ' αυτόν της δολοφονίας επειδή, ίσως, εμπεριέχει και τον φόβο της δολοφονίας. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και από τα ευρήματα των Burgess και Holmstrom (1974 και 1976) σύμφωνα με τα οποία, γυναίκες που έπεσαν θύματα βιασμού δήλωσαν, πως μεγαλύτερος από το φόβο τους για το σεξουαλικό καταναγκασμό υπήρξε ο φόβος για τη ζωή τους. Όμως, και η γυναίκα που δεν έχει πέσει θύμα βιασμού, ακόμη κι αν δεν φοβάται για τη ζωή της, όταν σκέπτεται την πιθανότητα βιασμού της, κατέχεται ίσως από το φόβο για τις σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες του βιασμού. Σ' αυτές μπορεί να συμπεριλαμβάνονται ο φόβος αφροδισίων νοσημάτων, εγκυμοσύνης ή τραυματισμού, και κυριαρχικά ο φόβος της ταπείνωσης, του εξευτελισμού, της υποταγής, της κατάργησης του εαυτού της, και της ακύρωσης της ερωτικής της επιθυμίας (Τσαλίκου, 1987). Τέλος, παραμένει, ίσως και ο φόβος του πιθανού κοινωνικού στιγματισμού μια και «ο βιασμός είναι το μόνο έγκλημα στον κόσμο όπου το θύμα θεωρείται πιο στιγματισμένο και ατιμασμένο από τον δράστη». (Τσαλίκου, 1989, σελ. 91).

Σχετικά με τα προστατευτικά μέτρα, η έρευνά μας έδειξε πως πράγματι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών, και μάλιστα στην κατεύθυνση που προβλέπει η φεμινιστική συλλογιστική. Έτσι, οι νεαρές Ελληνίδες σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά από τους νεαρούς Έλληνες επιβάλλουν στον εαυτό τους μια σειρά μέτρων με σκοπό να αποφύγουν να βρεθούν σε κίνδυνο. Αποφεύγουν, δηλαδή, να κυκλοφορούν αργά τη νύχτα, να κυκλοφορούν μόνες, να κυκλοφορούν σε ορισμένες περιοχές, και ν' ανοίγουν την πόρτα τους σε αγνώστους. Η τακτική τους είναι κυρίως αποφευκτική, που σημαίνει αυτοπεριορισμούς στην κινητικότητά τους

σε χώρο και χρόνο.

Είναι προφανές από τα παραπάνω ότι ο φόβος του εγκλήματος διαμορφώνει μια εντελώς ιδιαίτερη πραγματικότητα για τις γυναίκες. Επιπρόσθετα, δηλαδή, απ' όσα θα χρειαστεί να πάρει υπόψη του ο νεαρός Έλληνας όταν θέλει να πάει κάπου, π.χ. για βραδινή έξοδο, η νεαρή Ελληνίδα πρέπει ακόμη να πάρει υπόψη της και το *πού* θέλει να πάει, και το *πότε* θέλει να πάει και αν μπορεί να πάει μόνη της. Ολοφάνερα, η νεαρή Ελληνίδα οδηγείται σε περιορισμένες δραστηριότητες και ειδικό τρόπο ζωής που παραπέμπουν σε απομόνωση ή/και εξαρτήσεις με προφανείς τις απώλειες τόσο στην ατομική της ελευθερία όσο και στις κοινωνικές της συνδιαλλαγές.

Ακόμη, είναι αξιοσημείωτο ότι οι γυναίκες δεν διαφέρουν από τους άνδρες στα μέτρα προστασίας του σπιτιού τους. Έτσι, δεν τοποθετούν συστήματα συναγερμού, κλειδαριές ασφαλείας, σύρτες ή κάγκελα στο σπίτι τους περισσότερο από τους άνδρες. Αντίθετα, με στατιστικά σημαντική διαφορά από τους άνδρες, οι γυναίκες αποφεύγουν να ανοίγουν την πόρτα τους σε αγνώστους. Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι οι γυναίκες δεν το θεωρούν αναγκαίο να αμπαρωθούν στο σπίτι τους, περισσότερο από τους άνδρες. Οπωσδήποτε, όμως, διατηρούν τις επιφυλάξεις τους για τον όποιο άγνωστο χτυπήσει την πόρτα τους.

Τέλος, οι γυναίκες δεν καταφεύγουν σε μέτρα αυτοάμυνας, όπως να μάθουν

καράτε ή τζούντο ή να κυκλοφορούν με σπρέυ, μαχαίρι ή όπλο που θα τους επέτρεπε να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο εάν και όταν θα τον συναντούσαν. Αντίθετα, οι άνδρες, σε χαμηλά ποσοστά και με μικρή, αλλά στατιστικά σημαντική διαφορά από τις γυναίκες, καταλήγουν στη λύση του όπλου ως μέσου προστασίας.

Συνοπτικά, τα ευρήματα της έρευνας αυτής δείχνουν ότι οι περισσότερες νεαρές Ελληνίδες φοβούνται το βιασμό περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο έγκλημα, και όλα σχεδόν τα εγκλήματα περισσότερο από τους άνδρες της ηλικίας τους. Ο φόβος για το έγκλημα γενικά, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, οδηγεί πολύ περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες σε αποφευκτικά κυρίως μέτρα, μέσω των οποίων οι γυναίκες απομακρύνονται από πιθανές εστίες κινδύνου με συνακόλουθη στέρηση βασικών τους ελευθεριών.

Το σύνολο των ευρημάτων μας για το μέγεθος και την έκταση του φόβου του βιασμού, καθώς και για τα προστατευτικά μέτρα στα οποία οδηγούνται οι γυναίκες, σχεδόν ταυτίζονται με αυτά προηγουμένων ερευνητών στις Η.Π.Α. (Warr, 1985, Riger et al, 1981 και Riger and Gordon, 1981), υποβάλλουν πολλά και αγωνιώδη ερωτηματικά σχετικά με τη σημερινή Ελληνική κοινωνία και ενισχύουν την φεμινιστική άποψη που υποστηρίζει την παγκοσμιότητα του φόβου των γυναικών για το βιασμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Baumer T.L. Research on fear of crime in the United States. *Victimology: An International Journal*, 1978, 3, 254-264.

Brownmiller S. *Against our will: Men, women, and rape*. New York, Simon and Schuster, 1975.

Burgess A. W. and Holmstrom L.L. Rape trauma syndrome. *American Journal of Psychiatry*, 1974, 131, 981.

Burgess A. W. and Holmstrom, L.L. Coping behaviour of the rape victim. *American Journal of Psychiatry*. 1976, 133, 413.

Conklin J. E. *The impact of crime*. New York, Macmillan, 1975.

Erskine H. the polls: Fear of violence and crime. *Public Opinion Quarterly*, 1974, 38, 131-145.

Griffin S. The all-American crime. *Ramparts*, 1971, 10, 26-35.

Medea A. and Thompson K. *Against rape*. New York, Farrar, Straus and Girona, 1974.

Riger S., Gordon M.T. and Le Bailly R.K. Women's fear of crime: From blaming to restricting the victim. *Victimology: An International Journal*, 1978, 3, 273-284.

Riger S., Gordon M.T. and Le Bailly R.K. Community ties and Urbanities fear of crime: An ecological investigating. *American Journal of Community Psychology*. 1981, 9, 55-66.

Riger S., Gordon M.T. and Le Bailly R. K. Coping with urban crime: Women's use of precautionary behaviors. *American Journal of Community Psychology*, 1982, 10, 369-386.

Riger S. and Gordon M.T. The fear of rape: A study in social control. *Journal of Social Issues*, 1981, 37, 71-92.

Russel, D. E. *The politics of rape: The victim's perspective*. New York, Stein & Day, 1975.

Saint Louis Feminist Research Project. *The rape bibliography*. St. Louis, MO, Edy Netter, 1976.

Warr M. Fear of victimization: Why are women and the elderly more afraid? *Social Science Quarterly*, 1984, 65, 681-702.

Warr M. Fear of rape among urban women. *Social Problems*, 1985, 32, 238-250.

Τσαλίκουλου Φ. Σεξουαλικός καταναγκασμός: Η ακύρωση του γυναικείου λόγου. *Δίψη*, 1987, 2, 51-56.

Τσαλίκουλου Φ. *Μυθολογίες βίας και καταστολής*. Αθήνα, Παπαζήση, 1989.